

Heikki Uimonen^a

Kertojien kaupungit: Aistielämäkerrallinen kävely ympäristön ja muistamisen tutkimusmenetelmänä

Narrators' Cities: Sensobiographic walking method, remembering and environmental research

Urban experiences are partly based on individual and shared memories on sensed environment. Drawing from this, the experience of the environment can be understood as an interpersonal activity that builds and sustains the cohesion of individuals, thus shaping the social relations of the community. The article examines various types of artistic and political interventions in urban space, in particular how urban relationships are constructed in a dialogue between two people. The research concentrates on the formation of a transgenerational urban space in conjunction with walking and conversations, and how the research material thus obtained can be contextualised into culture-historical research and other contextual information of the city.

Theoretically and methodologically, the article relies on the concept of place and the sensobiographic walking method in exploring environmental experiences. The article is part of SENSOTRA project, researching sensed, experienced and remembered environments. On the basis of walking, one can come to the conclusion that the environments perceived, remembered and discussed together build a discursive and layered urban space that appears in the study more than the sum of its parts. In addition, their later mental and virtual representations constructed individually and together, maintain and shape the urban relationships thus continuing the negotiation of city policies on culture and symbolic ownership.

Keywords: senses, sensobiography, environment, walking, place

Johdanto

Ympäristökokemukset rakentuvat aistitusta ympäristöstä sekä yksityisistä ja yhteisistä muistoista. Näin ajateltuna aistiminen voidaan ymmärtää ihmisten väliseen vuorovaikutukseen liittyvänä toimintana, joka rakentaa ja pitää yllä yhteenkuuluvuutta ja on siten ratkaisevasa asemassa myös sosiaalisessa kanssakäymisessä. Aistiminen luo yhteyksiä ja muodostaa yhteisöjä eri toimijoiden välillä rakentaen diskursiivisia ja materiaalisia todellisuuksia (vrt. Järviluoma 2019). Kokemukset eivät ole kuitenkaan kaikille yhteisiä tai samanlaisia, minkä vuoksi ympäristöjen rakentumisen prosessien ja kohtaamisten on mahdollista ajautua ristiin toistensa kanssa.

^aFilosofinen tiedekunta, Itä-Suomen yliopisto, heikki.uimonen@uef.fi

Sensotra-tutkimushankkeessa (2019) haastetaan käsitys aistimisesta pääsääntöisesti yksilöihin liittyvänä toimintana sekä ylitetään yksilökeskeisen ontologian rajat ymmärtämällä aistiminen yhteisenä tekona ja pyrkimyksenä. Aistittuja elinympäristöjä, ympäristökokemuksia ja muistoja tarkastelevassa tutkimuksessa kerätään aineistoa vuosina 1930–1949 ja 1990–2005 syntyneiltä, kaiken kaikkiaan 96 vapaaehtoiselta osallistujalta Turussa, Ljubljanassa ja Brightonissa. Samassa yhteydessä tutkitaan eri sukupolvien median käyttöä ja median osuutta ympäristösuhteen muovaajana. Hankkeessa hyödynnetään aistielämäkerralliseksi kävelyksi kutsuttua menetelmää. Aineiston keruuvaiheessa kaksi eri-ikäistä informanttia kävelee yhdessä haastattelijan kanssa reitin, jonka ensimmäinen heistä on valinnut. Kävely tehdään toistamiseen, nyt toisen informantin valitsemalla reitillä. Tutkimuksen pääasiallinen aineisto tulee näin koostumaan yhteensä 192 kävelystä (Järviluoma & Ruotsalainen 2018).

Tässä artikkelissa kiinnitetään huomiota erityisesti siihen, kuinka tietyissä paikoissa muodostuva kaupunkisuhde ja aistiympäristöt rakentuvat osana muistoistaan ja kokemuksistaan kertovien henkilöiden puhetta ja heidän välistä vuorovaikutusta. Tutkimusaineistona ovat Turussa keväällä 2018 suoritettujen aistielämäkerrallisten kävelysten ja sitä seuranneiden haastattelujen yhteydessä tallennettu ääni- ja kuvamateriaali. Kävelyihin otti osaa miespuolinen taiteilija A (s. 1954), naispuolinen kaupunkiaktivisti Y (s. 1984) sekä haastattelijana miespuolinen tutkija H (s. 1963). Aineisto mahdollistaa kokemusten ylisukupolvisen tutkimisen etenkin suhteessa siihen, kuinka eri sukupolvet määrittävät kerta toisensa jälkeen suhteessa aikaan, paikkaan ja urbaaniin tilaan (Murray & Järviluoma 2019).

Aistielämäkerralliset kävelyt tekevät mahdolliseksi tutkia tilannekohtaista toimijuutta, kokemusta ja muistamista. Turun kävelysten yhteydessä keskusteluihin nousivat 1960-luvun vaihtoehtokulttuurinen tarjonta, kansalaistottelemattomuus ja kaupunkitilassa tapahtuneet interventiot. Lisäksi keskustelijat kokivat merkitykselliseksi puhua Turun kulttuuripääkaupunkivuoden 2011 valmisteluista ja siihen liittyen nk. Taideslummeista osana kulttuuripääkaupunkikritiikkiä sekä toiminnassa mukana olleiden henkilöiden motiiveista ja motiivien välisistä jännitteistä.

Nyt esitellyt teemat ovat tutkimuksellisesti kiinnostavia sen vuoksi, että niiden avulla on mahdollista tuoda esiin kaupunkikokemuksiin ja paikkojen rakentumisiin liittyviä henkilöhistoriallisia ulottuvuuksia sekä vaihtoehtoista kaupunkihistoriaa. Diskursiivisesti rakentunut dialogi liittyy laajemmin kaupunkitilan hallitsemisen kysymyksiin. Käytännön tasolla tämä manifestoituu tälle ajalle ominaisena mediateknologian käyttönä ja kaupunkiaktivistien tapana hyödyntää mediaa osana toimintaansa. Asukkaiden kulkemat reitit muodostavat punoksen, jossa eri elämät kietoutuvat yhteen (vrt. Ingold 2009, 33; Aula 2018, 81). Aistielämäkerrallisten kävelysten myötä punokset voidaan kontekstoida kaupunkia koskevaan kulttuurihistorialliseen tietoon.

Artikkelissani tuen aineistolähtöistä tutkimusta teorialla, jossa lähtökohtana on paikan käsitteen ymmärtäminen osana kaupunkitilan rakentumista, havaitsemisen käsitteellinen ymmärtäminen sekä ne eri ontologiset lähtökohdat, joista paikan erityyppiset tulkinnat ovat syntyneet. Aistielämäkerrallisia kävelyjä kontekstoin kerrottuihin tapahtumiin liittyvällä tutkimuskirjallisuudella erityisesti suhteessa siihen, kuinka kansallinen ja ylikansallinen vastakulttuuritoimijuus manifestoituu kaupunkitilassa. Kyseessä on myös menetelmäartikkeli, sillä esittelen aistielämäkerrallisen metodin ja arvioin lopuksi sen toimivuuden.

Tila ja paikka

Paikan käsitteen tutkimuksellinen soveltaminen sekä sen ontologinen ja epistemologinen ymmärtäminen määrittävät aistielämäkerrallisen tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen. Samalla paikan moniulotteisuus ja limittäisyys tilan käsitteen kanssa tekee tutkimuksen alkuasetelman haasteelliseksi. Filosofit Edward Casey (1996, 20) mukaan paikan teoreettinen ymmärtäminen läntisessä ajattelussa ja tieteenhistoriassa on yhdistettävissä

sekä esi- että jälkimodernin ajatteluun. Tämän hän ymmärtää eroavan sekä modernista tavasta ajatella että kantilaisesta ja newtonilaisesta tila- ja maailmankäsityksestä. Empiirisessä tutkimuksessa paikan käsitettä ovat tahoillaan analysoineet ja soveltaneet muiden muassa maantieteilijät, historianantutkijat, sosiologit ja antropologit sekä äänimaisema- ja musiikintutkijat (ks. Lefebvre 1974/1991; Feld 1996; Ingold 2000; Uimonen 2005; Tuan 2006). Yksiselitteisen määritelmän sijaan tulisikin puhua lukuisista eri lähestymiskulmista, joiden perusteella etenkin kentällä liikkuvan tutkijan on muodostettava oman tutkimusasetelmansa vaateisiin soveltuva teoreettinen viitekehys. Tässä artikkelissa tarkastelen paikan käsitettä pääasiallisesti aistien, muistojen ja ympäristön välisen suhteen tutkimuksellisenä selkeyttäjänä.

Maantieteilijä Edward Soja korostaa tilallisuuden, ajallisuuden ja yhteiskunnallisuuden erottamattomuutta ja jatkuvaa vuorovaikutusta osana historiankirjoitusta. Näkemykset ovat laajennettavissa koskemaan aistielämäkerrallista tutkimusmenetelmää tai antropologisia kenttätätymenetelmiä laajemminkin, sillä Sojan *thirdspace*-tilakäsitys viittaa myös tilaan kohdistuvan tutkimuksen luonteeseen. Tähän ymmärrykseen sisältyvät tila konkreettisesti havaittavana ja mitattavana ilmiönä sekä sen käsittäminen representaationa ja mielikuvituksen tuotteena. Tilan ja historiankirjoituksen suhde on erityinen muistin roolin vuoksi. Usein muisti ja muistaminen menneisyyden kuvauksena sijoittuvat nimenomaan johonkin miljööseen tai seutuun (Tunturi & Syrjämaa 2002, 9–10; Latham 2011, 384).

Länsimaisessa filosofassa tila on yleensä ymmärretty fyysisenä ulottuvuutena ja tyhjänä paikan määrittäessä tilassa jotakin sijaintia (Laitinen 2004, 6–7). Tilan on ajateltu edustavan liikettä, muutosta ja abstraktiutta; sen vastakohtana käytetylle paikalle on jäänyt pysähdyksen, kuulumisen ja konkreettisuuden epiteetit. Ero on hälventynyt tulkintojen moninaistuuessa ja myös paikkaa on alettu ymmärtää tapahtumana ja prosessina. Se on ymmärretty liikkeessä olevana sekä fyysisesti, rakenteellisesti ja kulttuurisesti uusia piirteitä saavana tutkimuksen kohteena. Paikat voivat ovat tapahtumia ja muuttumattomuuden sijaan ”ihmisten keskinäisten suhteiden muuttuvia tuotteita” (Massey 2005; 2008, 189; Kymäläinen 2006; Lehtonen 2014, 212).

Paikka on ”ympäristöön projisoimimme suhteiden merkityksellinen kokonaisuus”. Emme siis elä jossakin paikassa vaan elämme jotakin paikkaa (Karjalainen 1997, 231). Sen muutokset tapahtuvat kokemuksissa, merkityksissä, ajatuksissa ja toiminnoissa. Kieli on sidoksissa paikkaan, sen rakentumiseen, tulkitsemiseen ja ylläpitämiseen. Näin myös poststrukturalistisessa tila-paikka-keskustelussa, jossa on kiinnitetty huomiota tekstuaalisuuteen ja näin ollen paikan jatkuvaan uudelleen määrittymiseen. Edellisten lisäksi paikan voidaan nähdä liittyvän identiteettiin – joskin samalla ymmärretään identiteetin koostuvan usean eri tekijän yhdistelmästä. Ei siis ole olemassa essentiaalista, nimenomaisesti tiettyyn paikkaan perustuvaa identiteettiä (Kymäläinen 2006; ks. myös Tuan 2006, 23).

Mitä paikka ja ympäristö ovat aistittuna ja muistettuna? Ääniantropologi Steven Feldin (1996, 91) mukaan aistien ja paikan välinen suhde on kiteytettävissä seuraavasti: kun paikkaa aistitaan, sijoittuu aistiminen tiettyyn paikkaan. Ja kääntäen: samalla kun paikat rakentavat aisteja, rakentavat aistit paikkaa. Tämä paikan ja aistien dialektinen suhde on monisyinen ja keskeytymätön. Staattisen olemisen sijaan paikat ”kasaantuvat” ja ”tapahtuvat” (Casey 1996, 19, 24–27).

Aistimukset, kokemukset ja muistot muovaavat suhdettamme paikkaan moniaistisesti ja aistien välisesti: katseen liittyminen osaksi havaintotapahtumaa muuttaa passiivisen kuulemisen aktiiviseksi kuuntelemiseksi. Ääniin perustuvaa paikan ymmärtämistä kutsutaan *akustemologiaksi* tai *akustiseksi epistemologiaksi* (acoustemology, acoustic epistemology), mikä on laajennettavissa koskemaan koko aistittua ympäristöä (Feld 1996, 97–98; Ingold 2000, 277; Uimonen 2005). Aistimellinen maailma ei myöskään muodostu ainoastaan yksittäisen aistin tai aistien yhteistoiminnan välittämänä vaan myös aistien ja ihmisten välisen yhteistoiminnan tuloksena (Lehtonen 2014, 98).

Fenomenologisesti ajateltuna ihmisen havainnot ja kokemukset eivät ole erotettavissa hänen maailmassa olemisestaan. Ihmisenä oleminen on spatio-temporaalista: hän ei ainoastaan havainnoi tilaa vaan kokee sen aisteillaan ja ruumiillaan (Tunturi & Syrjämaa 2002, 16–17). Havaitsemisen prosessi tapahtuu aivojen, kehon ja maailman välillä, minkä lisäksi yksilön ympäristösuhde rakentuu henkilökohtaisella, yhteisöllisellä ja sosiaalisella tasolla osana enkulturaatiota (Ingold 2000, 244). Tietoisuus rakentuu kehollisella ja aistimellisellä tasolla, mutta vuorovaikutuksessa yhteisön asettamien mahdollisuuksien ja rajoitusten kanssa.

Havaitseminen ja kokeminen ovat sidottuja tiettyyn aikaan, joka ei toistu samanlaisena. Mikäli kokemukset halutaan jakaa muiden kanssa, on tämä liike pysäytettävä kestävämpien kulttuurin ja kommunikaation muotojen avulla, joita ovat puhe, kirjoitettu teksti tai muut tavat tallentaa aisti-informaatiota (Ingold 2000, 157–159; Uimonen 2005, 42). Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että aistit ja niihin liittyvät kokemukset tarvitsivat aina tuekseen verbalisointia tai kirjallista ilmaisua, sillä niitä voidaan ilmaista muiden muassa kasvoniilmeillä, eleillä ja kosketuksella. Yksilön kokemusten ja niiden julkisten representaatioiden välinen suhde on siis vastavuoroinen: kehoon ja aisteihin perustuva tietoisuus rakentuu ja välittyy sosiaalisesti ja yhteisöllisesti. Myös muistamisen voidaan katsoa olevan havaitsemista laajasti ymmärrettyinä, sillä muistamisessa on mukana kaikki aiemmin tapahtunut. Muistaminen on ajattelua, mutta samalla ”liikettä ajan ja paikan kokonaiskentässä”, jossa ulkoinen ja sisäinen maailma ovat jatkuvassa dialogisessa suhteessa toistensa kanssa (Karjalainen 1997, 236).

Aistielämäkerrallisessa tutkimuksessa ei silti ole kyse ainoastaan historiallisten tapahtumien dokumentoinnista vaan menneisyydelle luotavasta merkityksestä nykyisyyden kontekstissa, etnografisten henkilöhistorioiden tuottamisesta. Yksittäisen henkilön muistamisen prosessit kytkeytyvät tosiasiallisiin tapahtumiin, paikkoihin sekä näin limittyvät osaksi toisia etnografisia menneisyyksiä, ihmisten aistimellisen vuorovaikutuksen rakentumista ja historiankirjoitusta. Tämä ilmeni myös Turussa suoritettujen aistielämäkerrallisten kävelysten yhteydessä.

Aistielämäkerrallinen kävely

Yksilön tietoisuuden alku on aistimellisissa ja ruumiillisissa maailmassa olemisessa sekä sosiaalisissa kanssakäymisissä ja ”olemalla osana sitä kulttuuria, johon hän on sattunut syntymään” (Uimonen *ym.* 2019). Aistiminen voidaan ymmärtää suhteellisen prosessina, joka rakentaa aistivien yksilöiden yhteenkuuluvuutta. Siten se on oleellinen osa sosiaalisuuden sekä diskursiivisen ja materiaalisen todellisuuden rakentumista. Prosessit eivät kuitenkaan ole kaikkien kohdalla yhtenevät. Tunnistamme, että henkilökohtaiset muistot, kokemukset ja aistiminen – aistielämäkerrat – ovat ainutlaatuisia ja yksilöllisiä. Ihmiset elävät elämäänsä yhdessä jossakin kollektiivisen ja yksityisen välimaastossa. Lisäksi muuttuvat teknologiset ympäristöt rakentavat yhteistä aistiympäristöä ja tekevät mahdolliseksi sen, mitä voidaan ja mitä ei voida aistia. Ymmärtäessämme aistimisen suhteellisen, prosessuaalisen ja historiallisesti määrittynä käsitämme myös sen, että aistikokemukset eivät ole niinkään yksilön ominaisuuksia vaan sitä rakentavia (Murray & Järviluoma 2019).

Aistielämäkerrallinen kävely on dynaamisuudessaan erityinen tiedonkeruun menetelmä. Sillä voidaan tavoittaa erilaista tietoa verrattuna tavanomaisempien laadullisen tutkimuksen yhteydessä käytettyihin metodeihin, kuten esimerkiksi yhdessä paikassa tehtyyn haastatteluun. Kehon, paikan ja liikkeen välisestä suhteesta kirjoittanut Casey (1996, 23, 34) toteaaakin, kuinka keho *pysyy paikoillaan, liikkuu tietyn paikassa ja liikkuu eri paikkojen välillä* ja kuinka kulttuuri siirtyy liikkuvien kehojen myötä eri paikkoihin. Juuri tämä on aistielämäkerrallisen kävelyn ydin ja samalla tutkimuksen alkuasetelma.

Aistielämäkerrallisen kävelyn yhteydessä tarkastellaan ylisukupolvista välittymistä, jolla yleisesti viitataan luonteen tai biologisten piirteiden välittymiseen vanhemmilta lapsille,

mutta myös perinteiden, uskomusten ja muiden kulttuurin ilmenemismuotojen siirtymiseen sukupolvelta toiselle (Lieberman 1979; Murray & Järviluoma 2019). Menetelmän erityispiirteenä on näin eri sukupolvien kokemusten yhdistäminen kävelyn myötä alati muuttuvassa ympäristössä, jolloin asetelma ruokkii dialogia, tiedon välittymistä sekä tutkimuksellisen tiedon tuottamista. Kävelyjä seuraavien haastattelujen yhteydessä voidaan keskustelujen teemoja syventää entisestään.

Empiirisenä aineistona analysoin kahta tutkimukseen osallistuneen henkilön aistielämäkerrallista kävelyä Turun keskustassa sekä kahta haastattelua, jotka tehtiin välittömästi kävelysten jälkeen (AEKa 2018; AEKb 2018). Sekundaarisena tutkimusmateriaalina on Turussa keväällä 2018 ja Brightonissa syksyllä 2018 tehtyjen kävelysten yhteydessä tehdyt havainnot ja tallenteet. Tutkijan osana aistielämäkerrallisen kävelyn yhteydessä on löytää osallistujat, saattaa heidät yhteen ja osallistua tiedon tuottamiseen edistämällä keskustelua ennalta valmistelemansa kysymysrunгон avulla. Tämän jälkeen hän analysoi aineiston ja raportoi tutkimustuloksistaan. Turun kävelysten temaattista aineistoa olivat kaupunkitilan valtaukset, taiteelliset interventiot, median käyttö ja viestintä. Esimerkit valittiin artikkeliin sen vuoksi, että ne erottuivat aineistosta temaattisen lähiluvun lopputuloksena. Esitetyt haastatteluesimerkit on litteroitu yksityiskohtaisesti. Tämä siksi, että ne tekevät näkyväksi ajassa ja paikassa rakentuvan diskursiivisen ympäristösuhteen, joka muodostui kävelyn edetessä ja kolmen ihmisen välisessä vuorovaikutuksessa.

Haastateltavat olivat valmistautuneet kävelylle valitsemalla kaupungista merkitykselliseksi kokemansa reitin, jotka käveltiin vuoropäivin heidän johtamana ja tutkijan kanssa. Toukokuiset kävelyt dokumentoitiin kävelijän ylävartaloon valjailla kiinnitettävällä videokameralla ja digitaalisella äänitallentimella; haastatteluista tallennettiin ainoastaan ääni. Kameran GPS-paikantimen avulla reitit ovat jäljitettävissä analyysia varten.

Haastateltava A:n reitti kulki rautatieaseman läheisyydessä päätäen Puolalanpuiston kautta kahvilaan Yliopistonkadulla, jossa haastattelu tehtiin. Seuraavana päivänä haastateltava Y:n kävely alkoi Luostarivuoren koulun pihasta ja jatkui Sampplalinnan mäelle ja Itäiselle Pitkädulle, mitä seurasi lyhyt haastattelu. Auditiiivisesti paikka- ja aikasidonnaisuutta rakensi myös kieli, erityisesti Varsinais-Suomen murre. Kahdelta kävelyltä ja haastatteluilta kuva-aineistoa tallennettiin yhteensä tunti ja 17 minuuttia, äänitettyä materiaalia kertyi yhteensä kaksi tuntia ja 53 minuuttia. Kuvamateriaalin vähäisy verrattuna äänitteisiin selittyy

Kuva 1. Aistielämäkerrallisia kävelyjä Turussa keväällä 2018. (Kuva: Juhana Venäläinen)

Figure 1. Sensobiographic walks in Turku in Spring 2018. (Picture: Juhana Venäläinen)

videokameran hetkellisellä toimimattomuudella. Tämä on myös konkreettinen esimerkki siitä, minkä vuoksi tallennuksessa käytetään kahta erillistä tallenninta. Aineisto arkistoitii välittömästi tallentamisen jälkeen suojatulle EUDAT b2Drop -palvelimelle (2018). Haastateltavat ja tallenteella mainitut henkilöt ovat anonymisoitu.

Analyysimenetelmänä käyttämäni lähiluku yhdistettynä tutkimusaineiston tarkkaan rajaukseen tekee mahdolliseksi sen, että aineistosta voidaan sanoa pikemminkin ”vähästä paljon kuin paljosta vähän”; lisäksi voidaan rakentaa vertailuasetelma kahden osallistujan välille (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 453–454; Kontukoski & Uimonen 2019).

Lähiluku perustuu kohteen merkitysten tulkintaan ja temaattisten aineksien löytämiseen yksityiskohtaisen ja perusteellisen analyysin avulla. Useammassa vaiheessa tapahtuvalla lukemisella tuotetaan ensimmäisen lukukerran lisäksi syventäviä ja aiempia tulkintoja joskus kiistäviäkin lukukertoja. Aineistoa tarkastellaan ”toiston tai paluun muodossa tapahtuvan keskittymisen” keinoin kulkien yksityiskohdista kohti kokonaismerkitystä. Syntagmaattisesta ts. tekstiä lineaarisesti tarkastelevasta lukutavasta voidaan siirtyä paradigmaattiseen eli tekstin osia rinnastavaan ja vertailevaan lukutapaan. Analyysissa hyödynsin myös kontrastiivista lähilukua, jolla tarkoitetaan useamman tekstin tarkastelua toisiinsa suhteutettuna (Pöysä 2010, 338–340; TTP 2019).

Aistielämäkerrallista aineistoa analysoitaessa on otettava huomioon, että tutkimuksellisen kiinnostuksen kohteena ei ole yksinomaan litteroitu, staattinen teksti, vaan myös tekstin muotoutumiseen liittyvät kontekstuaaliset tekijät. Kyse on yhteisen ja samalla toisistaan eroavien aistiympäristöjen ymmärtämisestä sekä niiden yhteneväisyyksistä ja eroista sukupolvien välillä (Sensotra 2019). Maisema aktivoi kokijansa, minkä lopputuloksena aistivat ja kommunikoiivat ihmiset yhdessä ja erikseen luovat sille merkityksen.

Yhteinen kaupunkitila liittyy ympäristön ja ihmisen teknologiasuhteen rakentumiseen sekä siihen, kuinka nykYTEKNOLOGIAN paikoin distraktiiviset vaikutukset muuttavat kehollista ja affektiivista ympäristösuhdetamme (McCullough 2013, 24; Kytö 2020). Analyysin yhteydessä kävi ilmi haastateltavien käyttämän viestintäteknologian ja median rooli ympäristösuhteen muokkaajana kuusikymmentäluvulta nykypäivään sekä se, mitä voidaan ja mitä ei voida kokea tietynä hetkenä teknologisen laitteen välittämänä. Toisaalta myös laitteiden välillinen vaikutus oli ilmeinen: Turun kaupunkiympäristöä muokanneet taideinterventiot ja poliittinen aktiivisuus olivat molemmat sidoksissa oman aikansa mediateknologisiin sovelluksiin ja niiden strategiseen hyödyntämiseen.

Elämäkerrallisia paikkakokemuksia ja 60-luvun aktivismia

Elämäkerrallisten paikkakokemusten tutkimusta nimitetään topobiografiaksi (topos + bios + graphein; paikka, elämä, kuvaaminen). Siinä tarkastellaan muistoissa rakentuvia elämäkerrallisia paikkasuhteita minuutemme tai itseyytemme kasvupohjana (Karjalainen 2006, 83; 2008, 26). Turun aistielämäkerrallisia kävelyjä voidaan pitää luonteeltaan topobiografisina, sillä molemmat tutkimukseen osallistuneet olivat eläneet elämänsä Turussa. Henkilöhistorialliset paikkakokemukset ja keskustelun yhteydessä tapahtuva merkityksenanto toivat vastakulttuurisen näkökulman osaksi eri kaupunginosien menneisyyttä.

Turussa vuonna 1954 syntyneen A:n johtama kävely aloitettiin Mannerheimipuistosta, josta matka jatkui Turun Puolalanpuistoon, Turun taidemuseon viereen (AEKa 2018). Keskusteluissa sivuttiin puistoa ja sen lähiympäristöä nuorison tapaamispaikkana 60-luvun puolen välin aikoihin sekä siellä tapahtunutta musiikinkuuntelua ja muuta toimintaa, kuten taiteen tekemistä ja A:n aktioiksi kutsumia performansseja. Ihmisten tapaaminen ja verkostoituminen olivat virtuaalisten ympäristöjen sijaan kiinnittyneinä konkreettiseen paikkaan. Haastateltava kertoi eri tyyppisistä taiteellisista interventioista kaupunkitilassa sekä siitä, millaista niiden toteuttaminen oli käytännön tasolla ja millaisilla resursseilla aktioita pyrittiin toteuttamaan.

Kuva 2. Aistielämäkerrallisen kävelijän katse Turun taidemuseon mäeltä kaupunkiin
 Figure 2. Sensobiographic walker's view from Turku Art Museum Hill to town

Turun taidemuseon seinään oli tarkoitus ripustaa banderolli, mikä osoittautui mahdottomaksi varsin käytännöllisten seikkojen vuoksi.

A: Tää oli varmaan vuoden -68 jälkeen niin, siten me ruvettiin kaikkia näitä aktioi tekemään ja... sit tota... XX oli tota Wiklundin somistamos töissä ja meilloli semmoinen että pistetään banderolli tonne noin. En muista mitä helkkari siihen piti kirjoittaa... Se on unohtunut. Sit X käänsi pakan Moltonii se on semmoista pehmeää... melkein niin kuin pehkuu se kangas. Siellä Ylioppilasteatterissa sit ruvettiin ruvettiin maalaamaan iskulauseita... Se Molton, se bän imee, imee maalia aivan siis litratolkulla. Yritettiinkö sitä viritää tonne ylös. Joku oli sitä mieltä, että hän kiipee sinne... mä luulen, että siinä että me väsyttiin siihen maalaamiseen. Et tota.

H: Mikä teillä oli ohjelma? Mitä te agitoitte silloin?

A: Meillä oli situationistinen ohjelma silloin: ”Eläköön mimmainen” ja ”Jos menet jonnekin, voit odottaa mitä tabansa”.

Moltonilla haastateltava viittaa näyttämöteoksissa käytettävään puuvilla-taustakankaaseen. Toiminnassa oli mukana leikkisä ulottuvuus – tai ainakin sellaisena se jälkikäteen muisteltuna näyttäytyy. Paikan ja aistimisen välistä suhdetta tarkasteltaessa voidaan muistamista ajatella staattisen muiston sijaan nimenomana aktiivisena ja dynaamisena prosessina, joka aktualisoituu tietynä aikana tietyssä paikassa. Ero on analoginen kokemuksen ja kokemisen kanssa edellisen viitatessa johonkin yksittäiseen ja selkeään ja jälkimmäisen jatkuvaan ja laajempaan: vaikka koemme ympäristössämme erilaisia asioita, emme muodosta kaikesta määriteltävissä olevaa kokemusta (Laitinen 2004, 3). Puolalanpuiston keskustelun perusteella paikan kokeminen ja muistaminen näyttää olevan vahvasti toiminnan yksityiskohtiin liittyvää. Tärkeää ei myöskään ole ainoastaan se, mitä jossakin on tapahtunut vaan se, mitä siellä on *ajateltu* tapahtuvan – eräänlainen paikan menetetty potentiaalisuus.

Haastateltava luonnehti järjestettyjä aktioita situationistisiksi. Kommentti liittyy Turun taideinterventiot osaksi kansainvälisiä ja poliittisia taidesuuntauksia. Situationistit olivat avantgardesuuntaus ja radikaali vallankumouksellinen ryhmä, joka provokaatioillaan pyrki hakemaan mediajulkisuutta ja muuttamaan yhteiskuntaa. Provokaatioissa ja tapahtumissa oli kyse harkitusti rakennetusta hetkestä elämää, jonka ihmisjoukon on mahdollista kokea tietyssä paikassa. Suomessa situationistien toiminta vertautuu underground-liikkeen happeningeihin (Kortti 2008; Pyhtilä 2005; Pyhtilä 2015, 179).

Situationistien pelkona oli toiminnan tyhjäksi tekevä rekuperaatio, mikä tarkoittaa porvarillisen yhteiskunnan kykyä muuttaa sitä vastaan suunnattu kritiikki omaksi hyödykseen ja tehdä siitä porvariston viihdykettä (Pyhtilä 2015, 182). Näin kävi myös Turun Puolalanmäellä, joskaan ei kovin tarkoituksellisesti. Situationistisen kylttien maalaamisen ja sen taustalla vaikuttavan intervention ajatuksen tekivät kaupungin työntekijät tyhjäksi, ehkä huomaamattaan.

A: *Me maalattiin älä tallaa nurmikoita -kylttejä. Yhtenä yönä kerättiin ne ja sit oli muutama taiteilija, maalattiin undet iskulauseet ja undet kuvat ja vietiin takaisin. Ei se sit kovin paljon vaikuttanut.*

Kaupunki keräs ne syksyllä ja pisti keväällä takaisin, ne samat kiersi siellä, ne meidän maalaamat.

H: *Ne ei vaivautunu...*

A: *Kukaan ei huomannu! Oli että ”Älä tallaa nurmikoita”. Sit siinä lukee, että ”Älä tee näin”. Siihen maalattiin Hurja-Bill Hickok ampumassa ilmaan, että ”Älä tee näin”.*

Paikan rakentuminen oli etenkin 1960-luvulla sidoksissa kansainvälisiin virtauksiin sekä viestintävälineiden käytön muutoksiin erityyppisten vasta- ja vaihtoehtojulkaisuusien myötä. Vaihtoehtojulkaisuja ja underground-lehtiä tilattiin Suomeen Yhdysvalloista, Lontoosta ja Tukholmasta. Helsingissä julkaistiin underground-väen *Ultra-* ja Turussa *Aamurusko-*lehtiä, muista ajan kulttuurilehdistä puhumattakaan (Kortti 2008, 118; 120–122). Näin myös Turussa, jossa jaettiin helsinkiläistä *Ultraa* ja näin osaltaan pidettiin yllä kaupunkien välistä suhdetoimintaa.

Vastakulttuuristen toimijoiden paikallinen verkostoituminen toteutui rajatummassa mittakaavassa Puolalan puistossa. Erityyppiset ryhmät tutustuivat toisiinsa, jolloin yhdessä viihtyneestä porukasta syntyivät ylioppilasteatterin ryhmät ”Vakka-Suomen sähköheteka” ja ”Turun tuomiopäivät”, jotka toteuttivat tehtävänsä katuteatterin ja performanssien keinoin. Nuoremman kävelijän omasta viitekehksestään esittämä kommentti keskioluen juomisesta sai aikaan kiintoisan keskustelun vapaa-ajanvieton yhtäläisyyksistä ja eroavaisuuksista eri sukupolvien välillä, päihteiden käyttö mukaan lukien. Samalla kysymys tuotti elävän kuvauksen turkulaisen 60-luvun nuorison vastakulttuurisesta toiminnasta ja kaupunkitilan haltuun ottamisesta.

A: *Aikanaan oltiin mäellä. [...] Meidät rekrytoitiin täältä.*

Y: *Olitte puistokaljalla*

A: *Pösyttelemässä. Ei siihen aikaan vielä, koska keskiolut vapautui... vuosikymmenen vaihteessa. Sitä ennen ei niin suurta osaa alkoholi näytelty.*

H: *Oliko kotikasvatettua vai toiko joku maahan?*

Y: *Satamasta käytiin kyselemässä, sitten sitä rupesi tulemaan, aina jollain sitä oli. Kasvatusprojektit olivat... aika luuria verrattuna nykyiseen. Linnunsiemeniä. Väittivät, että käsitelty jollakin, mutta kyllä ne iti tosta noin vain. Sijoitettiin kaupungin puistoihin syrjäisiin koloihin.*

H: *Kaupunkiviljelyä?*

Y: *Kaupungin pitäisi toimittaa viljelylaatikot...*

Henkilökohtaisen muistamisen piiriin kuuluvat laajemmat yhteiskunnan rakenteelliset muutokset, myös alkoholi- ja huumelainsäädännön osalta. Osa 1960-luvun marginaalissa toimimista ja vaihtoehtokulttuuria oli laittomiksi luokiteltujen päihteiden käyttö. Turussa toiminnan jännittävyttä lisäsi entisestään se, että päihteet oli hankittava salakähmäisiä reittejä pitkin. Alakulttuuriset urbaanitarinat ja salaliittoteorioihin viittaavat uskomukset käsittelyistä linnunsiemenistä oli vaivaton todistaa vääräksi omilla kokeiluilla, minkä myötä kaupungin viheralueet otettiin käyttöön uudella ja ehkä ainoalla ajateltavissa olevalla tavalla, jolla kiinnijääminen ja laillisen edesvastoiteen joutuminen voitiin välttää. Laillisesti hankittava alkoholi oli tarinan sivuosassa ja mainittu puistokalja nykyisessä merkityksessään käsitteenä tuntematon, sillä keskiolutta oli ostettavissa ruokatavaramyymälöistä vasta vuonna 1969.

Alakulttuuripääkaupunki ja Taideslummit

Omaehtoinen taiteellinen toiminta vaikuttaa kaupunkitilaan luomalla uudeksi kaupungin sosiaalisia tiloja, mutta samalla se voi uhata kaupungin sensorista, sosiaalista ja oikeudellista järjestystä. Näin tapahtuva julkisten tilojen merkityksenanto on tilapäistä ja hetkittäistä, mikä luo odottamattomuutta yhteiseen kaupunkitilaan (vrt. Kymäläinen 2009, 108).

Kuten situationistien interventiot ja niiden diskursiivinen rakentuminen osoittivat, liittyy edellä mainittu myös muistin ja paikan väliseen vuorovaikutukseen sekä paikan merkityksenantoon. Näitä ovat materiaaliset, symboliset ja funktionaaliset merkitykset, joista ensimmäinen viittaa paikan konkreettiseen ja toinen kuviteltuun ulottuvuuteen. Kolmas käsite liittyy tilaan vaikuttamiseen ja hallintoon liittyviin seikkoihin (Tunturi & Syrjämaa 2002, 12).

Nämä olivat löydettävissä seuraavan päivän kävelyiltä, joka suuntautui Turun Sappalinnan mäelle. Reitin valinnut haastateltava Y kertoi alueen Taideslummitapahtumasta ja hänen osuudestaan sen organisoinnissa vuosina 2007–2012. Ensimmäinen ”mielenosoituskulttuuritapahtuma” pidettiin Kaupunginteatterin vieressä vuonna 2007 yhdessä talonvaltaajien kanssa. Taustalla oli ajatus siitä, että lain puitteissa on mahdollista järjestää pitkä, ohjelmallinen mielenosoitus, johon voi sisältyä ohjelmaa, äänentoistoa ja väliaikaisia rakennelmia. Järjestäjät rakensivat jättemateriaalista erityyppisiä tiloja ja järjestivät paikalle kulttuuriohjelmaa. Sisällöllisesti tapahtuma oli performanssia, musiikkia, kuvataidetta sekä muuta toimintaa, joka viikon aikana kehkeytyi ”kyläksi”. Ensi alkuun käytettiin akustisia soittimia, sitä seuranneeseen sähkösoittoon otettiin virtaa aggregaatista. (AEKb 2018.) Taideslummeissa konkretisoituu ymmärrys siitä, kuinka fyysinen, mentaalinen ja yhteiskunnallinen rakentuvat yhdessä. Kyseessä ovat sosiaaliset käytännöt, joihin ovat sisällytettyinä aistein havaittavat ilmiöt ja edelleen niihin liittyen mielikuvituksen tuotteet, kuten suunnitelmat, symbolit ja utopiat (Lefebvre 1974/1991, 11–12; Laitinen 2004, 1).

Taideslummit olivat viikon mittaisia mielenosoituksia. Ne organisoitiin osana Turku – Euroopan alakulttuuripääkaupunki 2011 -projektia, joka perustettiin kriittiseksi kommentaariksi Euroopan kulttuuripääkaupunki Turku 2011 -hankkeelle. Tavoitteena oli luoda autonominen kulttuurikeskus ja halu tuoda taide kaikkien koettavaksi, esitellä kulttuuria sekä irtisanoutua ”luovasta taloudesta”. Tyhjät talot koettiin kaikkien kaupunkilaisten omaisuudeksi (Auvinen 2011). Projektissa vastustettiin kaupallista kulttuurin festivalisoitumista, kulttuurin muuttamista spektakkeliksi, epädemokraattista taiteen hallinnointia ja sitä, kuinka kulttuurin vastaanottajat nähdään passiivisena yleisönä luovien yksilöiden sijaan (Lähdesmäki 2013, 606).

Taideslummin tavoitteena oli kommentoida pitkään jatkunutta taiteilijoiden työtilojen puutetta Turussa sekä kaupungin vihamieliseksi koettua suhtautumista kulttuuriin. Aktivistit rakensivat Taideslummeja kaupungin keskustan julkisille paikoille jättemateriaalista ja käyttivät slummeja erityyppisiin kulttuuritapahtumien järjestämiseen, kuten konsertteihin, performansseihin, runojen lausuntaan, näyttelyihin, workshopeihin ja keskusteluihin. Taideslummit olivat avoimia kaikille. Aktivistien oman ilmoituksen mukana vuonna 2011 mukana oli yli 100 toimijaa, muiden muassa taideopiskelijoita ja kulttuurinharrastajia (Lähdesmäki 2013, 608).

Kulttuuripääkaupungin iskulause ”Turku palaa” muokattiin asuun ”Parku tulee” (Auvinen 2011; AEKb 2018). Haastateltava koki, että kulttuuripääkaupunkivuoden 2011 jälkeen aika ajoi projektin ohi. Viikon mittaiset ohjelmalliset tapahtumat oli tarkoitus lopettaa, mutta osa toimijoista jatkoi mielenosoitusta ja halusi jatkaa toimintaa järjestämällä Taideslummeja muiden muassa Sappalinnan mäelle, puistoihin ja Tähtitornille. Pääteiden käyttöä harrastettiin (”viinaa, kaljaa, kiljua ja joitakin laittomia aineita”). Haastateltava vertasi tapahtunutta talonvaltauksen, jossa eri intressien törmätessä muodostui ”kaikenlaista vastakkainasettelua” sekä luonnehti kokonaisuutta

sekä positiiviseksi ja negatiiviseksi, osin tapahtuman sisäänpäin lämpiävyyden, osin päihteiden käytön vuoksi (AEKb 2018).

Taideslummiin avoimuus osoittautui tapahtumien protestiluonnetta heikentäväksi ominaisuudeksi, sillä iltaohjelma veti puoleensa erityisesti juhlivaa nuorisoa. Vuonna 2011 poliisi tyhjensi slummin ja kaupungin työntekijät hajottivat sen ja siistivät puistoalueen, koska järjestäjät eivät olleet tästä huolehtineet sovittuun määräaikaan mennessä. Järjestäjät asettivat poliisiin interventiot ja muut kaupungin edustajien kanssa käydyt konfliktit nähtäville projektin nettisivuille ja YouTubeen. Kuvia ja videoita käytettiin aktivistien tavoitteiden edistämiseen, sillä ne toivat esiin heidän kulttuurikäsitteensä, mutta myös esittivät aktivistit kaupungin auktoriteettien uhreina (Lähdesmäki 2013, 608).

Samppalinan keskustelu laajeni koskemaan tapahtumien järjestämistä ja erityisesti sitä, millaiset toimet, valinnat ja organisointi edelsivät tapahtumaa ja kuinka järjestäjät saivat tarvittavan tiedon tätä silmällä pitäen. Taideslummin fyysistä toteutusta edeltäviä toimia olivat tiedonhankinta ja viestinnän järjestäminen suunnitellusti tapahtumaa ennen, tapahtuman aikana ja sen jälkeen. Konkreettista toimintaa Taideslummin yhteyteen oli järjestettävä koko vuorokauden ajan, sillä muuten lupa mielenosoitukseen olisi rauennut (AEKb 2018).

H: *Oliko se... niin kuin...vuorokaudessa, jotenkin läpi vuorokauden?*

Y: *Joo, se oli läpi vuorokauden, koska jos sen ns. leirin olisi jättänyt tyhjäksi, niin siinä se tota mielenosoitusilmoitus olisi rauennut.*

H: *Ahaa! Joo.*

Y: *Tai näin me se ainakin käsitettiin.*

H: *Tämmöinen lakitekninen ratkaisu sitten*

A: *Se oli aika jännä, että joku keksinyt tällöisen. En mä oo kuullutkaa, että mielenosoitussäännöksissä on tällöinen mahdollisuus.*

H: *Joo, se on hyvin, sanoisko luovaa...järjestysäännön tulkintaa.*

A: *He-be-bee!*

Y: *Tehtiin aina kaupungin mailla, yksityinenhän olis niin ku ... tai kyllä se kaupunkikin ois voinut tavallaan osoittaa mielenosoitukselle eri paikan, mut ei siin mun mielestä paikkojen kanssa ollut mitään ongelmaa koskaan.*

H: *Toihan vaatii kuitenkin jonkin verran asioihin tutustumista, että tällöiset kommervenkät tietää. Olikos teillä jokin...mistä hankitte tietoa? Vai kulkiko se jotenkin... mitenkähän mä nyt sanoisin... vastakulttuurisena perimätietona tämä?*

Y: *Ekalla Taideslummiella siel oli tuolt jostakin Porista jotain taidekouluilaisia, mä luulen et ne oli sen keksinyt. Sit kun ne se sano sen ääneen, niin Googlen kautta Finlexiin mentiin tankeamaan, et mitä laissa sanotaan. Sehän siinä tietty on että kun ilmoitat mielenosoituksen jonkin täytyy tehdä ilmoitus, antaa henkilötiedot jos siin jotain käy, niin siitä joku on vastuussa.*

Taideslummiin järjestäjät olivat selkeän tietoisia oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan, minkä lisäksi lakitieto yhteisen julkisen tilan mahdolliseen muuttamiseen haettiin virtuaalisesta tilasta. Tieto mielenosoituksen järjestämisestä ja ylläpidosta levisi ensin suullisesti, minkä jälkeen kansalaisille avoimeksi tarkoitetut digitaaliset palvelut otettiin vastakulttuuriseen hyötykäyttöön ja edesauttamaan tapahtuman järjestämistä.

Järjestelmän vastaisena anarkiana näyttäytyvän tapahtuman sijaan Turun Alakulttuuripääkaupunki-projektissa oli kyse poliittisesti aktiivisten kansalaisten tekemästä yksityiskohtaisesta etukäteissuunnittelusta sekä perin järjestäytyneestä organisoinnista ja ongelmanratkaisukyvyistä (vrt. VKT 2018). Tätä sovellettiin poikkeuksellisissa, haasteellisissa ja alati muuttuvissa olosuhteissa. Toiminta ei ollut myöskään yhteen asiaan tähtäävää monoliittista aktivismia, vaan kyseessä oli kaikille avoin tapahtuma, joka täytti tavoitteensa tuomalla taiteen vapaasti ja potentiaalisesti kaikkien kaupunkilaisten ulottuville. Eri intressien törmäminen ja tästä aiheutunut neuvottelu yhteisestä tilasta teki interventioista haasteellisia olkoonkin, että itse toiminta oli läpinäkyvää ja noudatti ideologisesti avoimuuden periaatetta.

Kuva 3. Aistielämäkerrallisen kävelijän katse Sampplinnan puistoon

Figure 3. Sensobiographic walker's view to Sampplinna park

Virtuaalisen tiedottamisen myötä Turun alakulttuuripääkaupunkiprojekti irrotettiin ajasta ja paikasta. Hetkeen sidottujen tapahtumien sekä kaupunkitilan käyttöön ja omistajuuteen liittyvät kysymykset ovat nyt tarkasteltavissa vuosia tapahtuneen jälkeen. Virtuaalisen julkisuuden myötä tieto toiminnasta tuli kaikkien tavoitettavaksi. Projekti on jatkanut toimintaansa kontekstoisella Turun kulttuuripääkaupunkivuotta laajemmin osaksi kaupungin kulttuuritarjontaa ja kulttuurin tekemisen edellytyksiä sekä esittämällä tulkintansa niistä mahdollisuuksista, joita kaupunki tarjoaa ja jättää tarjoamatta kulttuurin alalla toimimiselle. Google-karttapohjalla esitellään lakkautettuja ja lakkautusuhan alla olevia, kulttuurille varattuja tiloja ja toimintoja, joita ovat muiden muassa sivukirjastot, kulttuurilaitosten määrärahojen ohjaamiset toisiin tarkoituksiin sekä Turun Taideakatemia suuntautumisvaihtoehtojen lakkauttamisuhkat. Kartan otsikolla viitataan kulttuuripääkaupungin ohjelmaan: Bongaa Turun Murkut -tapahtuman inspiroimana kartalle annettiin otsikoksi Bongaa Turun multut. (BTM 2018.) Karttaan kaavailtiin lisättäväksi turkulaisten päätöksentekijöiden kotiosoitteita (Auvinen 2011, 47), mutta tästä on ainakin tämän hetkessä karttaversiona luovuttu.

Viestinnän ja symbolisen tilanhallinnan teemat

Muistelemisen, keskustelu ja tallennusvälineiden käyttö dokumentointivälineinä tuottavat paikan tuntua korostamalla reittiä ja kohteita reitin varrella sekä erityisesti niitä paikkoja, joiden äärelle kävelijä haluaa kanssakävelijöineen pysähtyä. Henkilökohtaisten viestintävälineiden ja median käytöstä keskusteltiin Y:n johdattaman kävelyn yhteydessä Turun Luostarivuoren koulun pihalla sekä erityisesti siitä, mikä osuus kunkin aikakauden medialla oli vastakulttuurisen toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa.

Y: *Kun miettii sen liikkeen alkuaikojia, niin oli ne aika erilaisia. Tekstiviestein ihmiset kommunikoi. Ei kellään kulkenut 2007–2008 vielä internet taskussa, jollain saatto olla ehkä mokkula taskussa.*

H: *Joo.*

Y: *Jotain blogipäivityksiä saattoi jostain vallatusta talosta tehdä paikan päältäkin, jos akka riitti.*

H: *Oliko ketjutekstareita millä pelattiin?*

Y: *Tai sitten silleen suusta suuhun.*

Mediaympäristön muutos ilmeni keskustelussa siten, että tiedon välittyminen osana talonvaltauksia oli ensi alkuun haasteellista verrattuna nykyisen mediaympäristön tarjoamiin mahdollisuuksiin. Tätä kommentoi myös haastateltava, sillä koulun pihalle käveltäessä keskustelu kääntyi koskemaan ensimmäistä matkapuhelinta ja sitä, kuinka sen käyttö muutti yhteydenpitoa ystävien kanssa.

Y: *Onpa jännää! Nyt tuli mieleen, että itse asiassa mä olen käynyt tätä koulua käynyt 98 tai 99, kun mä sain ensimmäisen kännykän. Ei varmaan oo yläkoululaisia, jotka olisivat ilman sellaista laitetta.*

H: *Mikä muuttui?*

Y: *Pystyi pitäään kavereihin – ja ylipäättään maailmaan – yhteyttä ilman että potentiaalisesti oli vanhempien vahvojen katseen alla. Jos omasta huoneesta tekstaili, niin se oli eri asia, kun keittiöstä pubelimella soittaa jollekin.*

Henkilökohtainen median käyttö ja sen muuttuminen määrittä yksityisen ja julkisen tilan uudelleen. Muutos alkoi kotoa. Nykykoululaisista poiketen haastateltava muisti ikänsä vuoksi matkapuhelimen käyttöä edeltävän ajanjakson teini-ikältään. Oman, yksityisen äänitilan rakentaminen aluksi kodin piiriin muistuttaa kaksikymmentä vuotta aiemmin tapahtunutta mediateknologista murrosta: nuoret kuuntelivat c-kaseteiltaan itsevalittua musiikkia omassa huoneessa tai muussa paikassa perheen yhteisen olohuoneen sijaan (Kilpiö *ym.* 88).

Aistielämäkerrallisen kävelyn yhteydessä tapahtunut tutkimustiedon ja muistojen tuottamisen tapa saattoi yhteen kävelijöiden henkilökohtaiset ja kollektiiviset kokemukset. Paikan vaihtamisen myötä heränneiden muistojen oli mahdollista toimia ylisukupolvisten kokemusten herättäjänä, olkoonkin että itse median käyttö saattoi olla sukupolvisidonnaista. Tämä ilmeni haastateltava A:n puheessa, joka koski turkulaisen Vartiovuoren valtausta ja siihen liittyvän toiminnan organisointia ja käytännön toteutusta.

A: *Jännittävää, että silloin kun oli Vartiovuoren valtaus, ei ollut kännykkää mut oli puhelinkioski. Meillä oli sit semmoinen puhelinketju, semmoinen pyramidimalli rakennettu. Ensimmäinen viesti jaettiin olikse viidelle ihmiselle, ne jakoi sen viidelle, ne jakoi sen viidelle.*

H: *Van.*

Y: *80-luvun alussa.*

A: *Joo, joo. Kaksi puhelinkioskia oli katsottu, mistä se lähtee avaamaan. Poliisi tulee ja operaatio lähtee käyntiin. Nyt nää asia hoituu paljon tehokkaammin.*

H: *Analogisen ajan luovuutta, mitenkä saadaan porukka liikkeelle. Päämäärä sama, mutta keinot eri: molemmat oppineet käyttämään mediaa.*

A: *Oliko se 20 penniä vai 50 penniä, piti olla taskussa.*

Pyramidimallinen puhelinketju liittyi vuoden 1981 Vartiovuori-kansanliikkeen toimintaan. Se organisoitui vastustamaan kerrostalojen rakentamista Turun Vartiovuoren puistoon. Kuusi päivää kestänyt valtaus ylitti vanhat poliittiset- ja kielirajat, etenkin aiemmin tukkanuottasilla olleiden enemmistö- ja vähemmistökommunistien kohdalla. Valtauksella ja siihen osallistuneilla mielenosoittajilla oli vaikutusta Turun kulttuurielämän muuttumiseen laajemminkin, sillä liikkeen yhteydessä syntyi ajatus Kirjakahvilan perustamisesta Länsi-Berliinin ja Tukholman kahviloiden innoittamana. Taustalla vaikutti halu välttää edellisen vuosikymmenen vastakkainasettelua ja poliittista sitoutumista. Aiemmin aistielämäkerralliselle kävelylle osallistunut ja kahvilan perustajiin kuulunut haastateltava kertoi, kuinka tila oli merkittävä entisten poliittisten jakolinjojen murtajana: ”Me, jotka emme mahtuneet samaan tilaan yhtä aikaa rakennettiin samaa tilaa”. Kahvilan toiminnalla oli vahva yhteys yliopistolliseen koulutukseen, sivistykseen ja kansainvälisten vaikutteiden hakemiseen (TKK 2015; Tolonen 2017; AEKc 2018).

Kansallisella tasolla Vartiovuoren valtaus oli osa Suomessa 80-luvun taitteessa syntynyttä ympäristöaktivismia ja kansalaistotelemattomuutta, joka yleistyi kaupungeissa

Hattuvaaran ja Koijärven mielenosoitusten jälkeen. Kaupunkitilaan liittyvät kamppailut käytiin usein ympäristötietoisten opiskelijoiden myötävaikuttamina. Toimintaa olivat mielenosoitukset, marssit ja viimein toukokuinen puiston miehittäminen ja siellä päivystäminen, mikä myöhemmin hyödytti uusien verkostojen syntyä, uusia yhteistoiminnan muotoja ja puoluepolitiikasta irtautumista (Tolonen 2017). Kirjakahvilan, Vartiovuoren ja Taideslummien projekteissa voidaan havaita yhteneväisyyksiä juurtuneen maailmankansalaisuuden käsitteeseen (rooted cosmopolitanism), jolla tarkoitetaan tiettyyn kansalliseen – ja Turun kohdalla myös paikalliseen – kontekstiin juurtuneita ihmisiä ja ryhmiä, jotka ovat aktivismissaan samaan aikaan osa ylikansallisia verkostoja (Lähdesmäki 2013, 610).

Kaupunkitilassa toimimisessa ja tilan haltuun ottamisessa ei ole kuitenkaan kyse moderniin kaupunkisuunnittelun tai modernin varallisuusoikeyden objekteista vaan kokonaisvaltaisemmasta elämäntavasta. Tällöin tilan ja paikan merkitys hahmottuu sosiaalisesti tuotetuin koodein ja symbolein. Urbaani tila mahdollistaa yhtäältä yhteiskunnallisen järjestyksen säilymisen, toisaalta se tarjoaa foorumin järjestyksen kyseenalaistamiselle ja poliittisille konflikteille (Venäläinen 2011, 342).

Taideslummien kohdalla tämä tarkoitti performansseja ja muun taiteen harjoittamista ja esille asettamista, jonka lopputuloksena alue miellettiin ”kyläksi” (AEKb 2018). Kylä muodostui aktivistien toiminnan tuloksena diskursiivisella, materiaalisella ja symbolisella tasolla. Taiteen ja tilan haltuun ottamisen merkitys ei näin määrittynyt ainoastaan yksittäisinä symboleina, vaan se laajeni koskemaan kaikkea sitä, mitä symbolit saavat yhdessä aikaan. Yhdessä niiden oli mahdollista rakentua osin omaehtoisesti ja osin järjestetysti, mutta lopulta kasvaa ennalta määräämättömäksi ja yhteismerkityksellisesti suuremmaksi kokonaisuudeksi, jolla osoittautui olevan oma elinkaarensa. Kyse on *jonkin* valtaamisesta, mutta myös jonkin valtaamisesta *jollekin* ja siten symbolisella tasolla hallintaoikeuden muuttumisesta. Pelkällä olemassa ololla Taideslummitoiminta kommentoi symbolisesti Turun kulttuuripääkaupunkihanketta.

Relationaaliseksi kutsuttu tila syntyy sosiaalisissa suhteissa ja on siten kontekstisidonnainen. Se rakentuu tekemiselle, tulkinnoille, käytännöille ja erilaisuudelle (Kymäläinen 2009, 96). Kaupunkiympäristöä on sosiaalisen tuotannon tilana ja talonvaltausten yhteydessä lähestytty lockelaisittain: mikäli jollekin on myönnetty perustelematon oikeus kieltää muilta maailman rikkaudet, oletetaan koko ihmiskunnan kärsivän. Valtaajien on mahdollista hankkia itselleen eräänlainen ehdollinen omistusoikeus yhteiseen vaurauteen ottamalla se tuottavaan käyttöön kulttuuritilaksi (Venäläinen 2015, 59).

Myös aistielämäkerrallisten kävelyjen yhteydessä keskusteltujen Vartiovuoren valtauksen ja Taideslummien kohdalla kyseessä oli kaupungin ja yhteisen tilan ymmärtäminen muuttuvana ja muutettavana sosiaalisena ja kulttuurisena rihmastona. Siihen vaikuttavat joustavat yhteiskäyttöoikeudet, kun taas moderni esineoikeus tarkastelee kaupunkia omistuskäsitteiden näkökulmasta (Venäläinen 2011, 343–344). Omistajuudesta on kyse myös taiteen saatavuudessa, saatavuuteen liittyvässä portinvartijuudesta ja sen myötä taiteen sijoittamisesta ainoastaan joidenkin, valittujen kaupunkilaisten ulottuville ja toisten ulottumattomiin. Taideslummien kohdalla keskusteluun tuovat oman lainsäädännöllisen lisänsä immateriaalioikeuksien piiriin kuuluvat esitys- ja tekijänoikeudet, jotka liittyvät suojatun musiikin julkiseen esittämiseen ja siitä suoritettavaan korvaukseen.

Johtopäätökset

Yi-Fu Tuanin mukaan ”paikan tajun” muodostuminen vaatii tietyn ajanjakson kulumisen. Aikaan sidottu prosessi liittyy pysähtymiseen, paikkaan liittyviin tunteisiin sekä paikan ja minuuden läheiseen suhteeseen (Tuan 2006, 15–16). Paikan taju ja ympäristöön suhtautuminen vaihtelee henkilöhistoriasta ja kokijan iästä riippuen. Aistielämäkerrallisten kävelyjen yhteydessä kävi ilmi, kuinka sama reitti eri haastateltavien kanssa käveltyinä voi

tuottaa monimuotoista, toisistaan poikkeavaa, tutkimuksellisesti kerroksista ja relevanttia aineistoa riippuen kävelijöiden kiinnostuksen kohteista ja henkilöhistoriasta. Havaintoa vahvistivat muut Turussa ja Brightonissa tehdyt kävelyt (AEKd 2018c; AEKe 2018; AEKg–j 2019). Lisäksi on syytä tuoda esiin paikan mentaalista rakentumista korostava näkökulma. Turussa haastateltava kertoi, kuinka jälkikäteen pohdittuna hän dramatisoi reitin uudella tavalla: reitille muodostui narratiivi ja uusi järjestys kerta toisensa jälkeen (AEKa 2018). Aivan kuten Doreen Massey (2005, 124–125) on todennut paluun ajatuksen mahdottomuudesta: takaisin ei voi mennä, sillä perille päästyä on paikka muuttunut kuten palaajakin (ks. myös Kymäläinen 2006, 214).

Metodina aistielämäkerrallinen kävely laajentaa etnografista lähestymistapaa siten, että kävelyn aikana aistitut ja muistetut ympäristöt rakentuvat paikka toisensa jälkeen vuorovaikutuksessa kävelyyhin osallistuneiden kesken. Kävely itsessään yhdistettynä havainnoituihin ympäristöihin toi tutkimuksen lähtökohtien rinnalle uudet keskustelunaiheet, jotka edistivät dialogisen tiedontuottamisen prosessia ja aineiston keruuta. Tästä esimerkkinä osallistujien mediankäyttö ja siihen liittyvien teemojen nivelyminen osaksi mediakentän muutosta ja näiden muutosten ylisukupolvista ymmärtämistä. Kävelysten yhteydessä nousevien teemojen käsittelyä on mahdollista syventää entisestään jatkohaastattelujen yhteydessä, jonka yhteydessä tarkastellaan yhdessä tuotettua aineistoa. Aistielämäkerrallisen kävelyn yhteydessä tallennetun videon kommentointi tallennetaan ja liitetään osaksi tutkimusaineistoa (AEKf 2019).

Ilman tallennusteknologiaa tämänkaltaisen tiedonkeruu juuri tässä muodossa olisi mahdotonta. Etnografisesta näkökulmasta tarkasteltuna menetelmällä ei ollut vaikutusta itse tiedon tuottamisen prosessiin. Tallennusvälineiden käytöstä tuli huomaamatonta varsin nopeasti eikä siihen kiinnitetty huomiota muuta kuin videokameran pukemis- ja riisumisvaiheessa. Kaksinkertaista dokumentointia puolsi tallennustapahtuman onnistumisen varmistaminen. Samalla yksityiskohtainen dokumentointi ja asianmukainen arkistointi metatietoineen mahdollistaa tutkimusaineiston diakronisen käytön tulevaisuudessa.

Aineiston analyysin osana ja aistielämäkerrallisen tutkimuksen tukena on mahdollista käyttää kontekstoivaa aineistoa ja yhdistää kävelyn tuottama tieto tietyn paikan ja alueen sosiaali- ja kulttuurihistoriaan. Tässä etnografisessa tutkimuksessa ei kuitenkaan ollut ensisijaisesti kyse historiantutkimukseen liittyvän aineiston tuottamisesta, vaan pikemminkin siitä, kuinka paikkakokemukset limittyvät kulttuurihistoriallisen tiedon kanssa ja kuinka niillä on mahdollista syventää tietämystä alueen historiasta. Menetelmällä voidaan tarkastella tapahtumien konstruoimaa kaupunkitilaa henkilökohtaisessa ja kollektiivisessa muistissa. Toisaalta on hyvä huomata, että muistoja muokkaavat omien kokemusten ohella painetut ja audiovisuaaliset kulttuurin tuotteet, jonka myötä koettua menneisyyttä on mahdollista rakentaa ja tarvittaessa muokata yhä uudelleen ja yhä uusin tarkoituksiperin. Kirjoitetulla historialla on vaikutusta siihen, kuinka yksilöt muistavat menneisyytensä ja kuinka tämä saattaa ohjata muistelutyötä oli kyse sitten yleisestä tai itse kirjoitetusta historiasta.

Entä mitä uutta aistielämäkerrallinen kävely tuo etnografiseen tutkimukseen tai millä tavoin se on sovellettavissa kaupunkitutkimukseen? Aistitutkimuksiin nojautuen voidaan menetelmään elimellisenä osana kuuluvaa kävelemistä tarkastella yhtenä aistina (Aula 2018). On totta, että aistien käsitteellinen määrittelemine on kulttuurista. Tästä huolimatta kävelyssä on kyse pikemminkin eri aistien liittymisestä osaksi senhetkistä maailmassa olemista ja moniaistisuutta, joka kävelyllä aktualisoituessaan muodostuu enemmän kuin osiensa summaksi. Käveleminen on tutkimustiedon keräämisen menetelmänä poikkeuksellinen, sillä siinä yhdistyvät viiden aistin välittämä tieto ympäristöstä tasapainoastiin – jota ei lähtökohtaisesti oleteta ihmisen perusaisteihin kuuluvaksi. Menetelmällisesti aisteihin liittyvän tiedon keräämiseen kävely on varsin sovelias, sillä jalan kuljettaessa aistit aktivoituvat tasapuolisesti: kävely on usein verkkaista muihin

liikkumismuotoihin verrattuna ja antaa tilaa aistien yhteiselle ja yhtäläiselle käytölle. Lisäksi menetelmällä voidaan tukea kaupunkitilan haltuunoton uutta tutkimusta (ks. *Dwellers in Agile Cities* 2019), erityisesti osana laadullisia metodeja.

Haastateltavat olivat etukäteen valmistautuneet ja virittäytyneet kävelylle. Yhteinen tausta vaihtoehtoisen kaupunkitilan ja tilankäytön parissa johti dynaamiseen ja uusia puheenaiheita ruokkivaan lopputulokseen sekä keskusteluun taideinterventioista ja kansalaistottelemattomuudesta. Keskusteluissa tarkasteltujen teemojen osalta on kiintoisaa huomata, kuinka ne nousivat esiin alun tutkimusasetelmaa ohjanneiden kysymysten oheen. Tämä todistaa siitä, että vaikka tutkija kävelyn yhteydessä osaltaan rakentaa diskursiivista kaupunkiympäristöä keskustelua ohjaavilla kysymyksillään, rakentuu paikka ja keskustelun kulku kuitenkin vahvasti haastateltavien välisessä kanssakäymisessä. Ylisukupolvisia kokemuksia välittivät paikkasidonnaiset kokemukset. Niitä olivat omaan aikaansa sidottujen tapahtumien, teknologian käyttötapojen sekä kulttuuristen käytäntöjen välittyminen.

Kaupunkitilaa voidaan pitää lähtökohtaisesti verovaroin ylläpidettynä ja yhteisenä, mutta myös sosiaalisti tuotettuna ja symbolisena tilana. Taideslummeissa fyysisen valtaamisen kohteena oli konkreettinen julkinen tila ja tietyt paikat kaupungissa, mutta aktivismi kohdistettiin laajemmin taiteen saatavuuteen, sen tuottamiseen ja omistamiseen sekä siihen, kuinka omistussuhteet manifestoituvat kaupungin kulttuurielämässä: kenellä on oikeus määritellä taiteen saatavuus ja taiteen tekeminen sekä ketkä miellettiin taiteen käyttäjiksi tai siitä nauttiviksi Turun kulttuuripääkaupunki -projektin yhteydessä. Toisaalta vallattuihin taloihin perustetut autonomiset kulttuurikeskukset toteuttavat näennäisestä riippumattomuudestaan huolimatta ihanteellisella tavalla luovaan talouteen liitettyä yrittäjähenkisen kaupunkikulttuurin ideaalia (Venäläinen 2011). Onkin aiheellista kysyä, tekikö tätä myös Taideslummi? Tapahtumien virtuaalinen jatkuminen toisaalta varmisti sen, että Taideslummin poliittinen toiminta ei typistynyt mukavaksi ja harmittomaksi taidekriitikiksi, joka kaupungin valtaapitävien kannalta päättyi kuin tilauksesta muutaman kaljoittelijan aiheuttamaan järjestyshäiriöön.

Kiitokset

Artikkeli on valmistunut osana ERC AdG 2015 694893 *Sensory Transformations and Transgenerational Environmental Relationships in Europe, 2016–2020* (SENSOTRA) -hanketta.

Aineisto

- AEKa (2018). Aistielämäkerrallinen kävely ja haastattelu Turun keskustan alueella 16. toukokuuta 2018. Arkistoitu EuDat B2Drop-palvelimelle.
- AEKb (2018). Aistielämäkerrallinen kävely ja haastattelu Turun keskustan alueella 17. toukokuuta 2018. Arkistoitu EuDat B2Drop-palvelimelle.
- AEKc (2018). Aistielämäkerrallinen kävely ja haastattelu Turun keskustan alueella 17. huhtikuuta 2018. Arkistoitu EuDat B2Drop-palvelimelle.
- AEKd (2018) Aistielämäkerrallinen kävely ja haastattelu Turun keskustan alueella 24. huhtikuuta 2018. Arkistoitu EuDat B2Drop-palvelimelle.
- AEKe (2018) Aistielämäkerrallinen kävely ja haastattelu Turun keskustan alueella 7. toukokuuta 2018. Arkistoitu EuDat B2Drop-palvelimelle.
- AEKf (2019) Aistielämäkerrallinen kävely ja syvähaastattelu Brightonissa 8. toukokuuta 2019. Arkistoitu EuDat B2Drop-palvelimelle.
- AEKg-j (2019) Aistielämäkerralliset kävelyt (4) ja haastattelut Brightonissa 9. marraskuuta 2018–7. toukokuuta 2019. Arkistoitu EuDat B2Drop-palvelimelle.

Lähteet

- Aula, I. (2018) Aistikävely kaupunkimaisemaan – yhteisen tilan kokemus ja joutomaiden polut. *Elore* 25 – 1/2018. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry. <https://journal.fi/elore/article/download/72816/34597> (5.12.2018)
- Auvinen S. (2011) Turku palaa – parku tulee. Alakultturelleja näkökulmia Turku 2011-hankkeeseen. Teoksessa Sutinen, V-J (toim.) *Mitä Turku 2011 tarkoittaa?* 34–48. Savukeidas, Turku.
- BTM (2018) Bongaa Turun mulkut. https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1VtkMj-NCkysjgYx-XXmIcxmujXg&hl=fi&fbclid=IwAR2kYY8dDiTk6rszD2uxabM7T3pdipbNXQz7gKucVqSN_8SloIT-Ovt-Kh4w&ll=60.449276489477846%2C22.2571314999999&z=14 (5.2.2019)
- Casey E. S. (1996) How to Get from Space to Place in a Fairly Short Stretch of Time: Phenomenological Prolegomena. Teoksessa Feld S. & Basso K. H. (toim.) *Senses of Place*, 13–52. Santa Fe, School of American Research Press.
- Dwellers in Agile Cities (2019) *Dwellers in Agile Cities*. <http://www.agilecities.fi> (21.6.2019)
- EUDAT (2019) EUDAT. Research Data Services, Expertise & Technology Solution. <https://eudat.eu> (18.6.2019)
- Feld, S. (1996) Waterfalls of Song. An Acoustemology of Place in Resounding in Bosawi, Papua New Guinea. Teoksessa Feld S. & Basso K. H. (toim.) *Senses of Place*, 91–135. Santa Fe, School of American Research Press.
- Ingold, T. (2000) *The Perception of the Environment. Essays on Livelihood, Dwelling and Skill*. London and New York, Routledge.
- Ingold, T. (2009) *Against Space: Place, Movement, Knowledge*. Teoksessa Kirby, P. (toim.) *Boundless Worlds. An Anthropological Approach to Movement*, 29–43. Berghahn Books, Oxford.
- Jokinen, A, Juhila, K. & Suoninen, E. (2016) *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere, Vastapaino.
- Järviuoma, H. (2019) ”Kaikki elämän makeus ja riemu.” Aistielämäkerrallisen kävelyn taide ja tiede. Teoksessa Torvinen, J. (toim.) *Soiva ekologia*, 221–245. Utukirjat, Turku.
- Järviuoma, H. & Ruotsalainen, J. (2018) Betoniporsaita avoimen tiedon valtatiellä – SENSOTRA-hanke tietosuojalainsäädännön murroksessa. *Elore*. <https://doi.org/10.30666/elore.77216>
- Karjalainen, P. T. (1997) Aika, paikka ja muistin maantiede. Teoksessa Haarni, T, Karvinen, M, Koskela, H & Tani, S. (toim.) *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*, 227–241. Vastapaino, Tampere.
- Karjalainen, P.T. (2006) Topografinen paikan tulkinta. Teoksessa Knuutila, S, Laaksonen, P. & Piela, U. (toim.) *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu*, 83–92. Kalevalaseuran vuosikirja 85. SKS, Helsinki.
- Karjalainen, P. T. (2008) Paikka, aika ja elämäkuva. Teoksessa Haapala, A & Kaukio, V. (toim.) *Ympäristö täynnä tarinoita. Kirjoituksia ympäristön kuvien ja kertomusten kysymyksistä*, 13–31. Unipress, Kuopio.
- Kilpiö, K, Kurkela, V. & Uimonen, H. (2015) *Koko kansan kasetti. C-kasetin käyttö ja kuuntelu Suomessa*. SKS, Helsinki.
- Kontukoski, M & Uimonen, H. (2019) Tila, tunne ja musiikki. Kauppakeskuksen ääniympäristön laadullinen tarkastelu. *Yhdyskuntasuunnittelu*, 57 (2) 210–25. <https://doi.org/10.33357/ys.83675>
- Kortti, J. (2008) Vuoden 1968 mediaperintö. *Media & Viestintä*, 31(5). 118–132. <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/62999> (5.2.2019)
- Kymäläinen, P. (2006) Paikan ajattelun haasteita. Teoksessa Knuutila, S, Laaksonen, P. & Piela, U. (toim.) *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu*, 203–217. Kalevalaseuran vuosikirja 85. SKS, Helsinki.
- Kymäläinen, P. (2009) Kaupunkitaide ja julkisen tilan hetkittäiset käytöt. Teoksessa Ridell, S., Kymäläinen, P. & Nyssönen T. (toim.) *Julkisen tilan poetiikkaa ja poliitiikkaa. Tieteidenvälisiä otteita vallasta kaupunki-, media- ja virtuaalitiloissa*, 91–113. TUP, Tampere.
- Kytö, M. (2020) The senses and the city: Attention, distraction and media technology in urban environments. Teoksessa Krajina Z. & Stevenson D. (toim.) *Companion to Urban Media and Communication*, 371–378. Routledge.
- Laitinen, R. (2004) Johdanto tilan kokemisen kulttuurihistoriaan. Teoksessa Laitinen, R. (toim.) *Tilan kokemisen kulttuurihistoriaa*, 1–13. *Cultural history – Kulttuurihistoria 4*. Turku, Turun yliopisto.
- Latham, A. (2011) Edward W. Soja. Teoksessa Hubbard, P. & Kitchin R. (toim.) *Key Thinkers on Space and Place*, 380–386. London, Sage.
- Lefebvre, H. (1974/1991) *The Production of Space*. Käänt. Nicholson-Smith. D. Blackwell, Oxford.
- Lehtonen, M. (2014) Maa-ilma. Materialistisen kulttuuriteorian lähtökohtia. Tampere, Vastapaino.
- Lieberman S. (1979) A transgenerational theory. *Journal of Family Therapy* 1 347–360.
- Lähdesmäki, T. (2013) Cultural activism as a counter-discourse to the European Capital of Culture programme: The case of Turku 2011. *European Journal of Cultural Studies* 16 (5) 598–619.

- Massey, D. (2005) *For space*. London, Routledge.
- Massey, D. (2008) Samanaikainen tila. Toim. Lehtonen, M., Rantanen, P. & Valkonen, J. Käännös Janne Rovio. Tampere, Vastapaino.
- McCullough, M. (2013) *Ambient Commons. Attention in the Age of Embodied Information*. MIT Press, Cambridge.
- Murray, L. & Järviluoma, H. (2019) *Walking as transgenerational methodology. Qualitative Research*. Sage. <https://doi.org/10.1177/1468794119830533>
- Pyhtilä, M. (2005) Kansainväliset situationistit. *Spektaakkelin kritiikki*. Like, Helsinki.
- Pyhtilä, M. (2015) Guy Debord ja Kansainväliset situationistit. Teoksessa Pyykkönen, M. & Kauppinen, I. (toim.) *1900-luvun ranskalainen yhteiskuntateoria*, 178–190. Gaudeamus, Helsinki.
- Pöysä, J. (2010) Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteidenvälisenä metodina. Teoksessa Pöysä, J., Järviluoma H. & Vakimo, S. (toim.) *Vaeltavat metodit*, 331–360. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, Joensuu.
- Sensotra (2019) Aistitut elinympäristöt muutoksessa: ylisukupolviset ympäristösuhteet Euroopassa 1950–2020. <https://www.uef.fi/fi/web/sensotra/home> (3.12.2019)
- TKK (2015) Turun Kirjakahvila: Mistä kaikki alkoi? <http://www.kirjakahvila.org/turun-kirjakahvila-mista-kaikki-alkoi> (5.2.2019)
- Tolonen, A. (2017) Turkulaisen kaupunkiaktivismiin juurilla - ympäristöliikkeet kansalaistoiminnan vahvistajina. Vihreä tuuma. Ajatuspaja Vision verkkolehti. <https://www.vihreatuuma.fi/turkulaisen-kaupunkiaktivismiin-juurilla-ymparistolikkeet-kansalaistoiminnan-vahvistajina> (5.2.2019)
- TTP (2019) Lähiluku. Tieteen termipankki. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Folkloristiikka:lähiluku> (18.6.2019)
- Tuan, Y-F. (2006) Paikan taju: aika, paikka ja minuus. Käännös Liisa Kaski. Teoksessa Knuuttila, S., Laaksonen, P. & Piela, U. (toim.) *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu*, 15–30. Kalevalaseuran vuosikirja 85. SKS, Helsinki.
- Tunturi, J. & Syrjämaa, T. (2002) Johdanto. Teoksessa Tunturi, J. & Syrjämaa, T. (toim.) *Eletty ja muistettu tila*, 7–29. SKS, Helsinki.
- Uimonen, H. (2005) Ääntä kohti. Ääniympäristön kuuntelu, muutos ja merkitys. Tampere University Press <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/67535> (3.12.2019)
- Uimonen, Kontukoski, M. & Hopia, A. (2019) Narinajuustoa ja karviaishilloa. Moniaistiset ruokamuistot osana tila- ja äänisuunnittelua. *Kulttuurintutkimus* 35 (3–4), 3–18. <https://journal.fi/kulttuurintutkimus/article/view/83637> (10.3.2020)
- Venäläinen, J. (2011) Oikeus urbaaniin tilaan – huomioita poliittisen talonvaltausliikkeen uusvanhasta oikeuttamisperustasta. *Oikeus* 40:3 326–346.
- Venäläinen, J. (2015) Yhteisen talous: tutkimus jälkiteollisen kapitalismin kulttuurisesta sommittumasta. Väitöskirja, Itä-Suomen yliopisto. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1860-4 (5.2.2019)
- VKT (2018) Vapaa kulttuuri Turussa. <http://vapaakulttuuri.blogspot.com> (5.2.2019)